

UKRAYNA GAGAUZLARINDAN ŞAİR VASILİY UZUNOV'UN HAYATI, ŞİİRLERİ VE ŞİİRLERİNDEKİ SÖZ VARLIĞI*

Bülent HÜNİRLİ**

ÖZET

Günümüzde yaratılan edebî ürünler, teknoloji sayesinde daha da çoğalmaktadır. Özellikle dünyada belli bir yeri olan dillere bu süreç büyük fayda getirmektedir. Bununla beraber konuşur sayısı az olan diller için bu süreç her zaman istenildiği gibi gitmemektedir. Genel hatlarıyla benzer bir durumu Ukrayna'daki Gagauz Türkçesinde de görmek mümkündür. Besarabya Gagauzlarının güney kısmını oluşturan Ukrayna Gagauzları, Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla siyasi sınırlarla Moldova'daki Gagauzlardan ayrılmıştır. Dolayısıyla Moldova'da Gagauz Türkçesiyle basılan her edebî, bilimsel ve eğitime dönük kitap için maddi ve manevî altyapı mevcuttur. Ukrayna Gagauzlarında bu imkânlar olmadığından anadilleriyle üretilen her yazılı malzeme çok değerlidir. İşte Ukrayna Gagauzlarından olan Vasiliy Uzunov'un şiirlerini bu bağlamda ele almak gerekir. Vasiliy Uzunov, Odessa bölgesinde bulunan Reni ilçesine bağlı Kotlovina (Balboka) köyünde doğmuş bir şairdir. Gençlik yıllarından itibaren şiir yazan şair, özellikle Ezop gibi şiirlerinin büyük bir kısmında kahramanları hayvanlardan seçmiştir. Belki de bu anlamda bu tür şiirler yazan ilk Gagauz şairidir. Yine şairin sosyal konuları işlediği şiirleri de mevcuttur. Çalışmamızda Vasiliy Uzunov'un hayatı, şiirleri ve şiirlerindeki söz varlığı ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Gagauz Şiiri, Ezop, Ukrayna, Tehlikedeki Diller

UKRAINE GAGAUZ POET VASILİY UZUNOV'S LIFE AND VOCABULARY IN HIS POEMS

ABSTRACT

Literary products, which are created today, are growing even more thanks to technology. This process brings great benefit, especially to languages which have a certain place in the world. However, this is not always the case for languages with few speeches. It is possible to see a similar situation in Gagauz Turkish in Ukraine. The Gagauz of Ukraine, which forms the southern part of the Gagauz of Bessarabia, with the dissolution of the Soviet Union, it separated from Gagauz in Moldova with political borders. Therefore, every literary, scientific and educational book printed in Gagauz Turkish is available for the material and spiritual infrastructure in Moldova. Since these opportunities are not available in the Ukrainian Gagauz, every written material produced in their mother tongue is very valuable. In this context, the poems of Vasiliy Uzunov, who is one of the Ukrainian Gagauz, must be considered. Vasiliy Uzunov is a poet born in the village of Kotlovina (Balboka) in the district of Reni in the Odessa region. The poet, who wrote poems since his youth, chose the heroes from the animals, especially in a large part of his poems such as Aesop. Perhaps in this sense, he is the first poet to write such poems. There are poems in which the poet handles social issues. In this study, life, poems and vocabulary of Vasiliy Uzunov will be discussed.

Keywords: Gagauz poetry, Aesop, Ukraine, Endangered Languages.

Araştırma Makalesi

Makale Gönderim Tarihi: 27.10.2018; Yayına Kabul Tarihi: 15.01.2019

* Bu çalışma, 8-12 Ağustos 2018 tarihleri arasında Ukrayna/Kiev'de düzenlenen "IV. Uluslararası Türkçe Konuşan Halklar Sempozyumu"nda sunulmuş özet bildirinin genişletilmiş şekli olup daha önce yayınlanmamıştır.

** Dr. Öğr. Üyesi, Kırklareli Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi ÇTLE Bölümü, KIRKLARELİ, ORCID: 0000-0002-5668-3942, E-posta: hbulent80@gmail.com

Giriş

Günümüzde farklı siyasi birlikler altında yaşayan Gagauzların etnogenezi üzerine araştırmacıların çok farklı görüşleri bulunmaktadır. Daha 20. asrın başında, Gagauzların kökeni ve etnik adıyla ilgili 18 farklı hipotez ortaya atılmıştır (Guboglo 1967:159). Bunlar içinde dört tanesi öne çıkmıştır: 1.Gagauzlar, Bulgar asıllıdır. 2. Gagauzlar, Yunan asıllıdır. 3. Gagauzlar, Selçuklu Türklerinden gelirler. 4. Gagauzlar; Peçenek, Kuman veya Oğuz Türklerinden gelirler (Güngör vd. 2002: 6-12).

Gagauzların etnik kimliği üzerine farklı yazılar yazılmıştır. Ama özel olarak çalışılan iki makalede bu konu üzerinde durulmuştur. Bunların ilki *Gagauzların Etnik Aidiyeti* adlı makaledir. Bu çalışmada tüm görüşler değerlendirilmiş ve Gagauzların Balkanlardaki diğer halklarla karışmış göçebe bir Türk grubu olduğu sonucuna varılmıştır (Guboglo 1967: 167). İkincisi ise *Gagauzların Etnogenezine Dair* adlı makaledir. Burada da Gagauzlar, Osmanlı öncesi Balkanlara gelmiş göçebe bir Türk topluluğu olarak geçmektedir (Zayonçovski 1974: 86). Bilinen bir Gagauz araştırmacısı olan Manov (2001: 13); Gagauzların Peçenek, Kuman ve özellikle Uzların torunları olduğunu belirtir. Kimi araştırmalarda ise Gagauzların temelini oluşturan bu Türk grubunun "Uz" olduğu ifade edilmiştir (Ülküsal 1966: 58-59; Kurat 1972: 66-67; Menzel 2001: 706).

Ortodoks Hıristiyanlığı benimsemiş bir Türk topluluğu olan Gagauzlar, esas olarak Moldova'daki Gagauz Yeri özerk bölgesinde yaşamaktadırlar. Buranın dışında Ukrayna, Rusya, Bulgaristan, Yunanistan, Kazakistan, Romanya ve çok az sayıda Brezilya'da yaşayan Gagauzlar da vardır. Gagauzlar, 1991'de SSCB'den ayrılıp bağımsızlığını ilân eden Moldova'dan belli taleplerde bulunmuşlardır. Bunun sonucunda Moldova parlamentosu 1994 yılında Gagauz Yeri'nin özerkliğini tanımıştır.

Türkiye Türkçesinin Rumeli ağızlarına oldukça benzeyen Gagauz Türkçesi, Oğuz grubuna ait bir Türk lehçesidir. Kimi araştırmacılar, Gagauz Türkçesinin farklı bir lehçe olmadığını, Rumeli ağızları içinde değerlendirilmesi gerektiğini belirtirler (Kowalski 2012: 498-499). Gagauz Türkçesi iki ağızdan oluşmaktadır. Bunlardan ilki merkez ağız da denilen Komrat-Çadır Lunga ağızı'dır. İkincisi güney ağızı denilen "Vulkanest" ağızıdır. Gagauz yazı dili, merkez (Komrat-Çadır Lunga) ağızına dayanır.

1. Ukrayna Gagauzları

Ukrayna Gagauzları, 2001 yılındaki nüfus sayımına göre 31.9 bin kişidir. Gagauzlar, Ukrayna topraklarında iki farklı coğrafi bölgede yaşamaktadırlar. Bunlardan ilki Besarabya topraklarının devamı niteliğinde olan ve SSCB'nin dağılmasıyla birlikte ortaya çıkan Moldova ve Ukrayna sınırının güney kısmındaki bölgedir. Etnik açıdan zengin olan bu bölgede Gagauzlar; Odessa ilinin Bolgrad ilçesinin Dimitrovka, Aleksandrovka (Satılık Hacı), Çervonoarmeyskoye (Kubey), Vinogradovka (Kurçu), Jovtnevoe (Karakurt), Zalizniçnoe, Tabak köylerinde; Reni ilçesinin Kotlovina (Balboka) köyünde, Kiliya ilçesinin Starie Troyanı (Eski Troyan) ve Novoselovka (Yeni Köy) köylerinde; Tarutin ilçesi'nin Krasnoe (Krasna), Maloyaroslavets, Serpnoe, Porgornoe köylerinde yaşamaktadırlar. Yine Bolgrad, Reni, Kiliya, İzmayıl gibi ilçelerde ve bölgenin merkezi konumundaki Odessa ilinde çok sayıda Gagauz vardır.

Gagauzların bulunduğu ikinci bölge ise Zaporozje ilinine bağlı yerleşim noktalarıdır. Gagauzlar, bu ilin Akimovka ilçe merkezi ve köylerinde yaşamaktadırlar. Gagauzlar bu bölgeye nispeten daha geç bir dönemde göç etmişlerdir. Bu nedenle de Besarabya topraklarındaki köylerinin adlarını bu yerleşim yerlerine vermişlerdir. Gagauzlar, Akimovka ilçesi sınırları içerisine giren Dimitrovka (Azberdallı/Azberda); Akimovka ilçesine bağlı olan Aleksandrovka (Karakatlı/Korotka) ve Maksim Gorkiy köylerinde

yaşamaktadırlar. Fakat buradaki Gagauzlar arasında dil kullanımı artık yok olmak üzeredir.

Odessa bölgesindeki altı köyde (Kotlovina, Kurçu, Kubey, Eski Troyan, Dmitrovka ve Aleksandrovka) yaşayan Gagauzlar, haftada iki saat Gagauz Türkçesini öğrenmektedirler. Yine 2015 yılında Kiev Milli Taras Şevçenko Üniversitesi Filoloji Enstitüsü Türkoloji Bölümü bünyesinde Gagauz dili ve edebiyatının öğretilmesi için ilk öğrenci grubu alınmıştır. Dolayısıyla Komrat'taki Gagauzoloji bölümünden sonra dünyada akademik anlamda ilk Gagauz dili öğretimi yapılmaya başlanmıştır (Hünerli vd. 2017: 21-22).

Harita 1: Günümüzde Ukrayna Gagauzlarının Yaşadıkları Yerler

2. Vasiliy Uzunov'un Hayatı

Edebî eserlerin üretilmesi bir dilin gelişmesi için son derece önemlidir. Yazılan eserler çoğaldıkça dilin söz varlığı da genişlemektedir. Eğer ki bu dil Gagauz Türkçesi gibi tehlike altında bulunuyorsa bu durum daha da önem arz etmektedir. Gagauz Türkçesi ile yazılmış eserlerin sayısı oldukça azdır. 1957'de yazı diline kavuşan Gagauz Türkçesi ile günümüze kadar daha çok şiir tarzında eserler verilmiştir. Düzyazı türünde yazılan eserler ise sınırlı kalmıştır. Bu eserlerin tamamına yakını ise Gagauz Yeri'nde basılmıştır. Dolayısıyla Gagauzların yaşadığı diğer ülkelerde Gagauz Türkçesi ile yazılan eserler, özel bir önem taşımaktadır. Ukrayna da bu anlamda önemlidir. Farklı bir siyasi birlik altında yaşayan Ukrayna Gagauzları, kendi adanillerinde de eser üretmeye çalışmıştır. Bu kişilerden biri de Vasili Uzunov'dur.

Vasiliy (Georgiyeviç) Uzunov, 5 Eylül 1961 yılında Odessa İli Reni ilçesindeki Kotlovina (Balboka) köyünde doğdu. İlkokula gitmeden önce bir kelime bile Rusça bilmemektedir. İlkokul yıllarında Rusça öğrenen şairin kitaplara olan merakı yıllar içinde giderek artmıştır. Daha okul yıllarındayken şiirleri çocuk kitaplarında basılmıştır. Zafer Günü adına ilk şiiri *Neizvestny Matros* (Meçhul Asker) basıldı. Daha sonraki yıllarda da şiirler yazdı. Okulu bitirdikten sonra askere alındı. Askerden sonra ise kamu sektöründe çalıştı.

2008 yılında Anna Kazanı ile beraber hazırladığı Gagauz Türkçesindeki *Balboka'dan Selâm/Privitannya z Bolboki* adlı şiir kitabı çıkmıştır. Şiirleri, 2012 yılında Tuna bölgesinde yaşayan şairlerin şiirleriyle birlikte *Tuna Kıyısı* adlı şiir kitabına girmiştir. 4 Eylül 2012 yılında vefat etmiştir ve kendi köyünde (Kotlovina/Balboka) toprağa verilmiştir. Ölmeden önce 5 Eylül 2011 tarihinde onun 50. doğum yılı vesilesiyle köydekilerin katılımlarıyla Kültür Evi'nde bir etkinlik düzenlenmiştir. Burada çok duygulu anlar yaşanmıştır. 28 Ağustos 2012 tarihinde gerçekleşen Kotlovina (Balboka) köyünün kuruluşunun 200. yılı çerçevesindeki kutlamalarda ona "Ulusal Değer" unvanı verilmiştir (Uzunov 2014: 3-10). Vefatından sonra şiirleri Nina İvanovna Deyneka tarafından toplanıp yayınlamıştır.

3. Vasiliy Uzunov'un Şiirleri

V. Uzunov; şiirlerinde tarih, hayal, bilim, din, gerçek, mistisizm, halk mizahını başarılı bir şekilde birleştirmiştir. Onun yazılarında kesin bir dil, çarpıcı metaforlar ve ince espriler bulunur. Yine şiirlerine dikkatlice bakılacak olursa Vasiliy Uzunov'un şahsî hayatından parçalar bulmak da mümkündür. Hayatta en çok değer verdiği şeyin özgürlük olduğunu ifade etmiştir. Değişik yerlerde çalışmış olsa da Bucak toprakları onu hep çekmiştir. Özellikle doğup büyüdüğü Kotlovina (Balboka) köyüne olan özlemi çok derindir. Vasili Uzunov, köyünün en önemli ilham kaynağı olduğunu vurgulamıştır. Köye döndükten sonra yazdığı, şiirlerde köy hayatı ve köyde yaşayan insanlar satirik bir şekilde anlatılmaktadır. Özellikle şiirlerindeki hayvan karakterleri, aslında çevresinde gördüğü insanlardır. Onların karakterlerini, belli bir karakter özelliğini simgeleyen hayvanlarla özdeşleştirmiştir. Kahraman olarak seçtiği hayvanları şiirlerinde konuşturur, birbiriyle yarıştırmak ve tüm bunları bir sonuca vardırma ister. Bu anlamda belki de Gagauz şairleri arasında ilk ve tek kişidir. Şiirlerinde Ezop'tan etkilendiğini özellikle açıkça belirtmiştir (Uzunov 2014: 4-6).

"Kotlovinalı Ezop" (Uzunov 2014: 4). lakabı verilen şair, şiirlerini Kotlovina (Balkoka) köyünün de dâhil olduğu Vulkaneşt ağzıyla yazmıştır. Onun yazmış olduğu *Uşak Masalı (Çocuk Masalı)*, *Şaş Buga (Şaşkın Boğa)*, *Şalver Tilki (Uyanık Tilki)*, *Zengin Keçi, Eşek Çalgıcı, Amelsiz Balık (İştahsız Balık)*, *Tilkiylen Köpek, Çekirgenin Düünürlüü (Çekirgenin Düünürçülüğü)*, *Anılmış Usta (Meşhur Usta)*, *Boz Asker, Esapsız Domuz (Akılsız Domuz)*, *Ödek (Ödeme)* adlı şiirlerinde kahramanlar hayvanlardır. Bunları zaman zaman konuşturarak belli göndermeler yapmaktadır. Yine *Beş Parmak* şiirinde mizahî biz tarzda parmakları konuşturup görevlerini anlatırken *Sayıla* adlı şiirinde sıfırdan dokuza kadar olan sayıları birbiriyle yarıştırmak ve tartıştırmıştır. *Bitki Kaz* adlı şiirinde ise kullandığı dilin *Türkçâ* olduğunu dolaylı bir biçimde ifade etmiştir. Yine bu şiirinde şair Rusça diyaloglara da yer vermiştir.

Vasiliy Uzunov, şiirlerinde sosyal hayattaki olaylara da değinmiştir. *Gagauz İnsannarı* adlı şiirinde Gagauzların gündelik hayatından kesitleri anlatmıştır. Onun özellikle Afganistan Savaşı'nı anlatan *Afgan Ateşi* ve *Anmak* şiirleri son derece dikkat çekici ve duygu yüklüdür. *Afgan Ateşi* şiirinde bir Gagauz gencinin cephede yaşadığı sıkıntılar ve buradaki Afgan bir kızla yaşadığı aşk işlenmiştir. *Anmak* şiirinde ise Afganistan'da yaşananların kendi üzerinde bıraktığı izler ele alınmıştır. *Ekmek* şiirinde ekmeğin insan için değeri vurgulanmış, *Deniz Çiçää-Odesa* şiirinde Odessa şehrinde bahsedilmiştir. *Genç kız* adlı şiirinde bir genç kızın gurbette olan sevgilisini özlemesi ve çektiği sıkıntılar anlatılmıştır. *Uzun Çatı*'da hayatın anlamı ve zorluklarına değinmiştir.

Donaklı Paraska (Süslü Paraska), *Mart Yortusu-Karıların Günü (Mart Bayramı-Kadınlar Günü)*, *"Çırac Türküsü"*, *Käämil Babu (Mükemmel Nine)*, *Bitki Kaz (Son Kaz)*, *Üç Eltyka (Üç Elti)* adlı şiirlerinde ise insanların zayıflıklarını, açgözlülüğünü ve çaresizliğini

kimi zaman diyaloglar şeklinde satirik bir üslupla anlatmıştır. Şair; amatör olarak piyesler, skeçler, masallar da kaleme almıştır.

4. Söz Varlığı

Vasiliy Uzunov'un vefatından sonra 2014 yılında hazırlanan *Kalbim* (Rus. Moya Serdtse) adlı şiir kitabında 31'i Rusça, 27'si Gagauz Türkçesi ile olmak üzere 58 şiir bulunmaktadır. Bu şiirlerden Gagauz Türkçesi ile yazılanlar şu başlık altında incelenmiştir:

4.1. Kelime Sıklığı¹

Şiirlerdeki Kelimeler	Türkiye Türkçesi	Sıklık
Adam	İnsan, adam	17
Babu	Nine	17
Bak-	Bakmak	16
Bil-	Bilmek	14
Bul-	Bulmak	14
Büük	Büyük	17
Çık-	Çıkmak	13
Çocuk	Çocuk	12
Dädu	Dede	10
De-	Demek	25
Dur-	Durmak	20
Dünnä	Dünya	13
Düş-	Düşmek	14
Er	Yer	19
Ev	Ev	10
Gece	Gece	10
Geç-	Geçmek	13
Gel-	Gelmek	39
Genç	Genç	10
Gez-	Gezmek	16
Git-	Gitmek	24
Gör-	Görmek	20
Göz	Göz	12
Gün	Gün	18
İç-	İçmek	11
İş	İş	23
Kal-	Kalmak	25
Kara	Kara	10
Karı	Karı	28
Keçi	Keçi	22
Kız	Kız	12
Koy-	Koymak	10
Ol-	Olmak	52
Otur-	Oturmak	10
Öküz	Öküz	12
Pak	Pak, temiz	16
Salt	Sadece, salt	16

¹ Aşağıda belirtilen kelime sıklığı tablosuna zamirler, soru ifadeleri ve bir kelimesi katılmamıştır.

Söle-	Söylemek	31
Şıla-	İşıldamak	10
Tilki	Tilki	14
Tut-	Tutmak	12
Vakit	Vakit	17
Ver-	Vermek	20
Yap-	Yapmak	17

Tablo: 1

Tabloda 10 ve üzeri tekrarlanan kelimeler gösterilmektedir. Burada görüleceği üzere 22 fiil ve isim mevcuttur. Dolayısıyla kelime sıklığında eşit bir dağılım söz konusudur. Fiillerden *ol-* fiili 52, isimlerden *karı* ismi 28 kez çeşitli bağlamlarda geçmektedir.

4.2. Şiirlerindeki Bazı Sözcüklerde Görülen Asli Uzunluklar

Ana Türkçede görülen ve anlam farkı yaratan aslî uzunluklar, Türkiye Türkçesi yazı dilinde artık kısalmış biçimleriyle kullanılmaktadır. Oysaki Gagauz Türkçesinde bu arkaik biçimler yaşamaktadır. Vasiliy Uzunov, bu aslî uzun ünlülü kelimeleri şiirlerinde kullanmıştır.

Şiirlerdeki Uzun Ünlülü Sözcükler	Ana Türkçe²
aaç s.60	< *aaç "aç"
aara- s.21	< *aarga- "aramak"
beeri s.60	< *beerü "beri"
daar[ı-] (sıkılmak)s.46	< *taar "dar"
deemää s.51	< *téemek "demek"
gaarga s.21	< *kaarga "karga"
geeri s.14	< *keerü "geri"
kaar s.53	< *kaar "kar"
kaart s.46	< *kaarı "yaşlı"
koor s.13	< *koor "kor"

Tablo: 2

4.3. Şiirlerdeki Arapça-Farsça Alıntı Kelimeler

Şiirlerde görülen Arapça ve Farsça kökenli alıntı kelime sayısı oldukça fazladır. Bu kelimelerin Gagauz Türkçesine, Türkiye Türkçesi ve Karamanlîca (Pokrovskaya 2017: 421-427) üzerinden geçtiği düşünülmektedir. Kelimelerin bazılarında Gagauz Türkçesinin fonetik özellikleri gereği şekilce değişiklik görülmektedir. Yine şiirlerdeki Arapça ve Farsça alıntı kelimelerin büyük kısmında anlamlar Türkiye Türkçesi ile örtüşmektedir: *aalem* "alem", *aip* "ayıp", *akıl* "akıl", *Allaa* "Allah", *ambar* "ambar", *amel (siz)* "iştahsız", *asker* "asker", *aslı* "asıl", *ateş* "ateş", *avez/havez* "heves", *azır* "hazır", *barıt* "barut", *bet* "bet, çirkin", *bumbar* "bumbar", *can* "can", *cenk* "cenk", *çini* "çini", *çorbacı* "sahip", *çöşme* "çeşme", *divan* "divan", *duşman* "düşman", *duva etmää* "dua et-", *dünnä* "dünya", *elbet* "elbet", *endek* "hendek", *esapsız* "akılsız, vicdansız", *esmer* "esmer", *fayda* "fayda", *fena* "fena", *fotul* "gurur", *filcan* "bardak", *fistan* "fistan", *fukaarelik* "fukaralık", *gurbet* "gurbet", *haliz* "halis, gerçek", *hatır* "hatır", *hava* "hava", *haydut* "haydut", *hayvan* "hayvan", *hergele* "hergele", *horoz* "horoz", *ısm* "hısım", *ihtiyarlık* "ihtiyarlık", *ikram* "ikram", *imdat* "yardım",

² Ana Türkçe örnekleri Talat Tekin'in *Türk Dillerinde Birincil Uzun Ünlüler* adlı eserinden alınmıştır.

insan “insan”, *käämil* “kâmil, mükemmel”, *kaavi* “kavi”, *kafadar* “kafadar”, *kahır* “kahır, kaip”, *kayıp*, *kasaba* “kasaba, şehir”, *kayat* “gayet”, *köör* “kör”, *kuvet* “kuvvet”, *laale* “lale”, *laf* “laf”, *lazım* “lazım”, *lüzgäär* “rüzgâr”, *maalle* “mahalle”, *maana* “mana”, *maavi* “mavi”, *masal* “masal”, *maymun* “maymun”, *mezar* “mezar”, *mih* “mih”, *musaafir* “misafir”, *nal* “nal”, *oruç* “oruç”, *ömür* “ömür”, *paadişaa* “padişah”, *pahalı* “pahalı”, *pak* “pak”, *peşi* “peşi”, *saat* “saat”, *sabaa* “sabah”, *seläm* “selam”, *sevda* “sevda”, *sıfır* “sıfır”, *tabeet* “tabiat”, *taraf* “taraf”, *tüfek* “tüfek”, *tükän* “dükkân”, *vakit* “vakit”, *zavallı* “zavallı”, *zere* “zira”, *zoor* “zavallı”, *zulüm* “zulüm, kötü” vb.

4.4. Şiirlerdeki Rusça ve Moldovanca Alıntı Kelimeler

Gagauz Türkçesinde farklı nedenlerle Rusça ve Moldovancadan kelimeler bulunmaktadır: *ardey* “sivri biber”, *bobana* “kart koyun”, *bordey* “zeminlik”, *brigadir* “ekip başı”, *delikat* “nazik”, *granatomet* “bir çeşit silah”, *foru* “bir halk dansı”, *kalik* “fakir, dilenci”, *karta* “harita”, *kırlıga* “sopa, asa”, *kotoy* “kedi”, *kumitsa* “vaftiz oğlu”, *morkva* “havuç”, *pıstiya* “boş yer”, *podarka* “hediye”, *pomada* “ruj”, *prost [etmää]* “affet-”, *ray* “cennet”, *soldat* “asker”, *sotonak* “birader, dost”, *torgoviy tseentr* “alış-veriş merkezi”, *muzey* “müze”, *tsifra* “sayı”, *şalinka* “şal” vb.

4.5. Şiirlerdeki Diğer Kelimeler³

alaf “yem”, *aşırıda* “yabancı yer”, *aybat* “nasihat”, *balta* “bataklık”, *bıldır* “geçen yıl”, *bızlamaa* “sızlanmak”, *bitki* “son”, *canavar* “kurt”, *coglan* “iri kesilmiş kemikli et parçaları”, *conga* “çok zayıf”, *çirtma* “kaval”, *çıvgınmaa* “boran olmak”, *çüümek* “atlamak, zıplamak”, *daarsımaa* “sıkılmak”, *deyni* “için”, *direşmää* “kendini zorlamak”, *diri şufa* “civa”, *donaklı* “süslü”, *donanmak* “süslenmek”, *eriştelik* “şarmaşıklık”, *evrem* “mitolojik kanatlı yılan, serap”, *fişki* “gübre, pislik”, *fita* “önlük”, *gırçlamaa* “kapının gırç sesini çıkarması”, *gomata* “iri, kocaman”, *keleş* “kel”, *kerata* “dost”, *kırpınmaa* “atıştırmak”, *kısmaa* “sıkıştırmak”, *kıstaf* “kısa, dar”, *kışlak* “kışlak”, *konuska* “sofra başında toplanma”, *kuli* “tay”, *kurşum* “kurşun”, *kuytulanmak* “saklanmak, korunmak”, *küsülü* “dargın”, *mizlämää* “böğürmek, bağırma”, *ödek* “ödeme, para”, *pali* “küçük köpek”, *papur* “hasır otu”, *pat* “tahta yatak, oturma yeri”, *pirliiga* “ateş yakılan yer”, *pisi* “kedi”, *püskä* “bir parça, biraz”, *salmaa* “havlamak”, *seslemek* “dinlemek”, *sıbitmak* “atmak”, *sınaşık* “alışık”, *sısrıgan* “ısırgan”, *suvacı* “omuz sırığı”, *şalver* “uyanık, sinsî”, *şaş* “şaşkın”, *şılamak* “ışıldamak”, *talaf* “bir tür at hastalığı”, *tata* “başlık”, *tiftik etmek* “didikleme”, *titsi* “iğrenç, korkutucu”, *uynuk* “kefir”, *yalabımaa* “parlamak”, *yatak* “hayvanların yattığı yer”, *yavannık* “açlık”, *yortu* “bayram”, *yufka* “ince”, *zebilli* “zengin”, *zivirdemek* “boş boş konuşmak” vb.

4.6. Deyimler

Vasilij Uzunov’un şiirlerinde tespit edebildiğimiz altı deyim geçmektedir: *akıldan bozulmak* “delirmek”, *kaşlaanı dürmek* “kaşlarını çatmak”, *(Vakit) su gibi akmaa* “(Vakit) su gibi akmak, hızlı geçmek”, *yalan patlatmak* “yalan söylemek”, *maana bulmak* “kusur bulmak, beğenmemek”, *imdat yapmak* “yardımcı olmak”.

4.7. İkilemeler

Şair, şiirlerinde anlamı kuvvetlendirmek için zaman zaman ikilemelere de başvurmuştur. Şiirlerinde gördüğümüz ikilemeler; aynı fiillerin zarf-fiil eki alması, kelime tekrarı ya da anlamca yakın, zıt kelimelerin kullanılmasıyla yapılmıştır: *baara-baara* “bağıra bağıra”, *çüvüp-çüvüp* “zıplayıp zıplayıp”, *durup- durup, çatır çatır, türlü türlü, tuz buz, yorgan-döşek, çair-çimen* “çayır çimen”, *gece-gündüz, öte-beeri, sıra sıra, üstü-başı*.

³ Bu kelimelerin bir kısmı Türkçe köklerden oluşmuştur.

Sonuç

Vasiliy Uzunov; sadece Ukrayna Gagauz edebiyatında değil, Moldova'daki Gagauz edebiyatında görülmeyen şiirleriyle öne çıkmış bir kişiliktir. Onun kullandığı dil ve üslup tarzı onu diğer Gagauz şairlerinden ayırmıştır. Şiirlerinde büyük bir gözlem yeteneği olduğu görülmektedir.

Vasiliy Uzunov'un 27 şiirine bakılırsa söz varlığının büyük bir kısmının Türkçe kökenli kelimelerden oluştuğu görülmektedir. Yine söz varlığında Arapça, Farsça, Rusça ve Moldovanca kelimeler de bulunmaktadır. Şiirlerindeki Arapça ve Farsça alıntı kelimeler, Türkiye Türkçesinde de bulunmaktadır ve benzer anlamları taşımaktadır. Bununla birlikte özellikle Türkçe kökenli Gagauz Türkçesine has bazı kelimelerin Türkiye Türkçesi yazı dilinde olmadığı görülmüştür: *daarsımak, küsülü, titsi, bitki vb.* Şiirlerindeki bazı kelimelere ise doğrudan Türkiye Türkçesi yazı dilinde olmayıp Derleme Sözlüğü'nde rastlamak mümkündür: *Kuli, fışkı, alaf, püskä vb.* Yine Vasiliy Uzunov, şiirlerinde sıkça farklı yollarla yapılan ikilemelere de başvurmuştur.

KAYNAKÇA

- GUBOGLO, Mihail N. (2018). "Gagauzların Etnik Aidiyeti". (çev. Bülent Hünerli). *TÜRÜK*. VI/12: 67-78.
- GÜNGÖR, Harun - Mustafa ARGUNŞAH (2002). *Gagauz Türkleri*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- HÜNERLİ, Bülent - Tudora ARNAUT (2017). "Ukrayna Gagauzları". *Tehlikedeki Diller Dergisi*. VII/11: 17-50.
- KAZANI, Anna - Vasili UZUNOV (2008). *Balboka'dan Selâm/Privitannya z Bolboki*, Odessa: TOB "Satelit Pres".
- KOWALSKI, Tadeusz (2012). "Kuzey - Doğu Bulgaristan Türkleri ve Türk Dili". (çev. Ömer Faruk Akün). *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*. III/2-3: 477-500.
- KURAT, Akdes N. (1972). *IV-XVIII. Yüzyıllarda Karadeniz Kuzeyindeki Türk Kavimleri ve Devletleri*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- MANOV, Atanas (2001). *Gagauzlar (Hıristiyan Türkler)*. (çev. M. Türker Acaroğlu). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- MENZEL, Theodor (2002). "Gagauzlar". *MEB-İslam Ansiklopedisi*. Eskişehir: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları. IV: 706-707.
- POKROVSKAYA, Ludmila A. (2017). "Gagauzların Hristiyan Dinî Terminoloji Sistemindeki Müslümanlıkla İlgili Unsurlar". (çev. Bülent Hünerli). *Kesit Akademi Dergisi*. Mart, III/7: 421-427.
- TEKİN, Talat (1995). *Türk Dillerinde Birincil Uzun Ünlüler*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı - Simurg.
- UZUNOV, Vasili (2014). *Kalbim*. (hızl. Nina İvanovna Deyneka). Bolgrad: Art-Yug.
- ÜLKÜSAL, Müstecip (1966). *Dobruca ve Türkler*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- ZAYONÇKOVSKİY, Vlodzimej (2018). "Gagauzların Etnogenezine Dair". (çev. Bülent Hünerli). *TÜRÜK*. VI/14: 247-253.

EK: Vasiliy Uzunov'un Şiirlerinden Örnekler

GAGAUZ İNSANNARI

Bucakta gagauzla çoktan burda yaşıyla,
Kavalda çalıyla, foru oynarak
Pınardan sucaaz suvacıylan taşıyla,
Laanayi sulıyla, açan urıy kurak.
Koyun otladıyla, baaları kazıyla,
<<Oglanı>>da çalarak, eziyle üzümnä
Türkücük yazıyla-seviniy dünnä
Açan musaafirle onnara geliyle,
Sofraya koiyla ekmeklen kaurma.
Laf tatlı filcannan sülemää seviyle
sabaa kadar hiç susmıy ozaman çırtma!
(Kalbim, s.12)

ŞAŞ BUGA

Ünäärmiş baltada bir gün Buga:
<<Bän nerei basıym, orada kalkıy dalga,
İliştiräsem-kıracam acı!
Bu baltalıkta ben salt çorbacı!
Böle işe hiç yok nee küsmää,
Kim küsecek, ben başlaylacam onu süsmää.>>
Te nekada gezmiş Buga, hep patlatmış yalan,
Alıp ta, üfkedän, dalıy onu İlan
Düşmüş Buga-yatarmış bataкта,
Sülärmiş: <<Bişey yok paalı hiç saalıkta!>>
Sarı İlan demiş ona : <<Aga,
Kaldırmayadın yukarı dalga,
Hem ezmeyeydin dolayanda küçüklää,
Sen büündä otlaycıydın çiçeklää!>>
(Kalbim, s.35)

ÇEKİRGENİN DÜÜNÜRLÜÜ

Şen Çekirge bütün yaz
Türkü çalmış dolu aaz
açan kış bastı birden
Gecä olmuş zihirdän
Saurarsa saurıy
Sansın ateş kaurıy.
Tepesine düşmüş kraa
Kaybeliy baara-baara
Annamış ani izmet
Vercek ona küvet
İç güvälen kariya
Gitmiş Çekirge Arıya.
Sülenärmiş Kapuda:
<<Kara bulut havada,
Kuvanım sarı ıldız,
Ne buuşıysın sen yalnız?

Sen versene bana can-
Gece-gündüz çalacam!
Kış için tut kavalcı,
Ben Çekirge-çalgıcı! >>
Aarı demiş: <<Ne üünmää,
Döşekte yatmaa günää.
Sesini arcama, brak,
Sen çalıysın pek kıvrak,
Dikine tut kafai,
Tuttur beendin avai!
Te sana, Çekirge yol,
İşlemää lüzımdı, ool!>>
(Kalbim, s.47)

ANMAK

Sansın kurşum izlı geçti vakit
Damarlaarda kaynamıy deli kan
Cannarımızı yaktı bizim barıt
Düşläärimize gelir Afganistan
Biz hepsimiz ordaydık pak kardaş
Kuru ekmek sucaazlan paylaşardık
Sessiz bairlaada dökäärdik yaş
Açan dostlaa biz ateşte taşardık
Te nekada vermiş Allaa küvet
Biz anacez kim gelmedi ordan
Onna bizim canımızda elbet
Kolvermiy birini Afganistan
Kaldı orda gençlik, kaldı saalık
Sevda yandı hem kül gibi daaldı
Biz o illarda kaldık yanık
Afganistan çok vakıda sen anıldın
(Kalbim, s.16)

